

нальної самосвідомості народу необхідне всебічне зміцнення почуття патріотизму, насамперед майбутніх педагогічних працівників.

Вагоме місце в системі патріотичного виховання майбутнього вчителя займає пошуково-дослідницька діяльність, яка є не тільки одним з важливих засобів патріотичного виховання учнівської та студентської молоді, а й забезпечує пізнання рідного краю та навколишнього світу з усією багатогранністю складних взаємовідносин природи, суспільства і особистості, задовольняє потреби у розширенні знань про Вітчизну, сприяє формуванню педагога-патріота, який у змозі виховати майбутніх патріотів [5].

Завдяки пошуковій діяльності, яка є скарбницею моральних та духовних здобутків народу, майбутній учитель вивчає історію, природу різних регіонів та оберігає її, пізнає традиції, звичаї, культуру українського народу. Пошуково-дослідницька діяльність є невичерпним джерелом духовної культури, яка має унікальні можливості впливу на особистість та формування в неї патріотично-національного світогляду, характеру, ментальності, що є необхідними рисами громадянина України. Це обумовлює необхідність дослідження змісту і технологій патріотичного виховання майбутніх учителів у процесі пошукової діяльності, як важливого питання педагогічної науки і практики.

Отже, однією з найголовніших ідей сучасної вітчизняної освіти є формування соціально-активного громадянина демократичного суспільства, який у своїй життєдіяльності керується загальнолюдськими і культурно-національними цінностями. Сьогодні особливо важливо відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, сформувати у молоді громадянсько-активні, соціально-значущі якості, які вона зможе проявити в усіх видах діяльності і, перш за все, пов'язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини, реалізації особистого потенціалу на благо зміцнення України. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Психологія цінностей і виховний процес. *Педагогічна газета*. 1996. вересень. № 9. С. 2–4.
2. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). *Освіта*. 1993. № 44–46.
3. Концепція національної системи освіти. *Учитель*. 1999. № 11–12. С. 30–35.

4. Концепція національно-патріотичного виховання. *Рідна школа*. 1995–№ 6. С. 18–25.
5. Крачило М.П. Краєзнавство і туризм: навчальний посібник. Київ: Вища школа, 1994. 190 с.
6. Національна система виховання: концепція / Міністерство народної освіти України. Київ: Либідь, 1991. 28 с.

Власов Віталій Сергійович,

*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

РОЛЬ І МІСЦЕ ДИСКУСІЙНИХ ПИТАНЬ

НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Завдання історії як шкільного предмета не зводиться до накопичення знань про минуле людства та його наукові інтерпретації. У навчанні історії учні мають формувати власне ставлення і позицію щодо минулого, опанувати вміння застосовувати його досвід для свого буття в соціумі зараз і в майбутньому [3, с. 148]. Значний освітній потенціал у цьому мають дискусійні, вразливі історичні події та явища, що втілюють конфліктні соціальні практики.

В історичному пізнанні переплетені інтереси різних народів і різних ідеологій. Відтак у наукових колах протилежність оцінок історичних подій не є поодиноким явищем. Науковці, дотримуючись правил емпіричного історичного дослідження, приходять до неоднозначних висновків. Такі оцінки називають дискусійними, суперечливими, контрверсійними [4, с. 4]. До дискусійних можна віднести значну частину питань історії України.

Водночас із більшості «проблемних» питань, які учні вивчають у курсі історії, українські історики суголосні. Відтак їх навряд чи можна кваліфікувати як дискусійні [4, с. 5]. Дискусійність таких питань нав'язана політиками і здебільшого стосується моментів, які інакше інтерпретують в країнах, що межують з Україною. Утім, ці питання стають предметом дискусії в умовах єдиного інформаційного простору (мас медіа, соціальні мережі тощо).

Факти та їх інтерпретації, що спричиняють істотні розбіжності (почасти розкол та протистояння в суспільстві), називають враз-

ливими питаннями. Чутливі, болісні, вони розпалюють почуття людей, драгують їх, породжують або підживлюють стереотипи та упередження [3, с. 138].

Питання, що торкаються тяжких, трагічних, принизливих періодів в історії країни, є надзвичайно гострими. Ставлення суспільства до таких періодів, подій, фактів неоднозначне. Цим пояснюється побоювання вчителів щодо порушення вразливих питань у навчанні учнів історії [1, с. 92]. Уникнення вразливих питань задля збереження суспільної згоди нівелює освітній потенціал історії. Тому важливо вести мову про їх методичне опрацювання, а не про «вилучення» зі шкільних історичних курсів.

Щоб ефективно навчати учнів історії, вчитель має володіти широким арсеналом методичних прийомів, що забезпечують «занурення в історичну епоху», моделюють ситуацію, де учень стає очевидцем або учасником минулих подій [3, с. 138]. До таких прийомів належать драматизацію, персоніфікацію, відсторонення/дистанціювання, стилізацію, уявне інтерв'ю з використанням алгоритмів інтерактивних вправ та ін. [2, с. 18–19].

Завданням учителя історії є донесення до учнів таких двох ідей: 1) не може існувати єдиної правильної оцінки історичного факту; 2) учні теж мають право на власну їх оцінку. Однак, будь-яка оцінка потребує аргументації та доказів. Формуванню й розвитку вмінь учнів висловлювати власну думку, аргументувати її, оцінювати історичні події, процеси, явища, виражати власне ставлення сприяють контроверсійні та вразливі питання на уроках історії. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Власов В.С. Прийоми опрацювання дискусійних і вразливих питань в навчанні історії як чинник формування аксіологічної компетентності. *Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2017 рік*. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, 2017. С. 91–92.
2. Власов В.С. Вразливі та контроверсійні питання історії України у 8 класі, або Чи здатна методика запобігти стерилізації історії. *Суспільствознавчі предмети. 5–11 класи: навчальні програми, методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2016/2017 навчальному році з коментарем провідних фахівців*. Київ: Ранок, 2016. С. 9–20.
3. Пометун О.І., Гупан Н.М., Власов В.С. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: методичний посібник. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.

4. Пометун О., Власов В. Практичний довідник учителя історії / Бібліотека журналу «Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання». № 2 (10) 2015 липень-грудень. 96 с.

Dorozhko Iruna Ivanivna,

*Head of the Department of
Philosophical and Psychological
Anthropology of H.S. Skovoroda
Kharkiv National Pedagogical University*

FORMATION OF SOCIAL COMPETENCE:

FAMILY EDUCATION IN THE RISK SOCIETY

Radical cultural and social changes taking place in the modern world are a challenge to traditional educational practices that do not correspond to new constellations of social life. This is especially true for family education.

Relevance of the topic under research is determined primarily by the fact that family is potentially a source of social and cultural risks as well as one of the means of their consequences minimization.

Unfavourable demographic situation which has developed in Ukraine and in most European countries is a powerful reason for rethinking and further formation of family members' social competencies [2].

Social competence implies a sufficient level of ability to build partner relationships, a person's ability to interact with the surrounding social environment. The efficiency of this interaction indicates the level of social competence.

The structure of social competence is revealed through the model of interacting subcompetencies, or key competencies. The model of interacting subcompetencies includes: intellectual, communicative, reflexive, moral, civic, professional competencies.

The analysis of the research on the problem proves that an individual's social competence is one of the basic competencies (V. Kremen, N. Nychkalo, O. Savchenko).

The scientific novelty is the development of the strategy of family counselling during the periods of formation of an individual's social competencies on the basis of the authors' methodological programme.